

Péntek Imre

Egy önmagát vállaló, etikus művészet

Fekete György: 85 + 85

Politikus-művész. Aki ezt a kettőséget mindmáig nem adta fel. Bár kormányzati tisztséget is vállalt, MMA-elnökséget viselt, mindig gondot fordított arra, hogy otthoni, jól felszerelt műhelyében ki ne fogyjon az alkotói teendőkből. S születtek a művek: faplasztikák, konstrukciók, építmények. Mindegyikben volt valami ötlet, elgondolás, gyakran egy „talált tárgy”, amely elindította kreatív fantáziáját. S ezekből a tárgy-költeményekből született egy gazdag életmű. Ha eddig nem derült volna ki, Fekete Györgyről van szó. Akinek ismeretterjesztő könyveit forgathatják az olvasók, s aki pertuban volt művésztársaival interjúkötetei, a közös ügyek, elgondolások révén.

Öt évvel ezelőtt még minden egyszerűbbnek látszott. Sikerral megrendezte a kötelező tárlatokat. Katalógusa előszavában írt Üzenetében köszönetet mondott társainak, barátainak, de még ellenfeleinek is, akiket a „művek békítő kéznyújtásával” emlékeztetett a közös munkára, feladatra. Köszönetéből nem maradtak ki az anyagok, szerszámok, a mesterek sem, akik vele voltak, „amikor tettekkel kellett bizonyítani a szándékaim tisztességét. Csak így válhattak az álmok kísérletekké, azok tervekké, hogy nyomukban a művek szárnyaikat bonthassák.” Az a bizonyos „aranykor” az egyéni kibontakozás időszakát jelölte. Ez a szenvedélyes optimizmus ma visszafogottabb. A művész helyett a szakma jelese és életműve kiváló ismerője szól az újabb katalógusban, amely szeptemberi Vigadóbeli kiállítása kapcsán jelent meg, a találó *85 év + 85 mű* címmel. Az előszó írója, Dvorszky Hedvig a következőket írta bevezetőjében: „Nyolc és fél évtized Magyarország történelmében önmagában sem csekély idő egy igencsak változatos korszakban. Ám egy olyan személyiségnek, mint Fekete György, akit megáldott az Isten tehetséggel, szorgalommal és kitartással, hittel és szenvedéllyel, száguldó vágyainak sokféle kibontakozási lehetőséget kínálva, annak megadatott az idő többszörösével való élet lehetősége is... Ám a benne élő művész szemérmes individuumának gazdag érzelmi tájait, borongó vagy derűs emlékképeit, álmait és valóságait, most mutatják meg egységükben az évek alatt nagyon aprólékos, kézi erővel kimunkált, metszegetett, mozaikdarabkákból összerakott és komponált képei.” Egyszerűen a látvány és az eredmény tárul a közönség elé, a művész teljes erőbedobással és kitartással végzett munkája nyomán született új és néhány régi műtárgya.

A zalaegerszegi Városi Kiállítóteremben rendezett tárlata kapcsán írtam öt évvel ezelőtt a műtárgyairól: „Lenyűgöző gazdagság, mesterségbeli tudás, történel-

mi érzékenység, spirituális ihletettség, a hagyományos tárgyak, jelképek őrzése – új foglalatban. A művész – játszani tudó ember –, de ez a játék komolysággal, olykor tragikus élményekkel áttört. Tiszteli és ismeri a fát, minden kis erezetnek, elszíneződésnek jelentést képes adni. (Lehet, „zalaisága” tükröződik ebben.) Vérbeli szobrász, aki képes válaszolni a modernizmus kihívásaira.”

Ha áttekintjük a tárlatát (illetve a katalógust), meglep a változatos tematika. A földtől az égig vezető (spirituális) tájékozottság. A mélyen vallásos ember megtalálta azokat a tárgyi elemeket, amelyekbe bele tudta sűríteni hitének, elkötelezettségének elementáris erejét és méltóságát. Jellemző, hogy egy *Kálvin-csillaggal* indul az album. A középkori metszetet fakonstrukciók veszik körül, a nyolcas csillag – a jog és harmónia jelképe – intarziaszövevénye és mintája egy súlypontot vesz körül, a reformáció egyik alapító alakját. Ha már a vallás és a Biblia szentjeinek ábrázolását, jelképeinek értelmezéseit tekintjük, a kötet képanyagának jelentős része ezt a témakört öleli fel. Az *Eszköz és teremtmény* az alapvető kérdésekig nyúl vissza: a teremtő és a teremtett viszonyához. A konstrukció érzékelteti a „Fönt és Lent” relációját, a szerszám és gépdarabok a földi szerkezet esetlegességére, rozsdállt, meghibásodó jellegére utalnak, ám az egészet körbe veszi az a spirituális védelem, amely a magasabb erőtől származik. A *Jákob lajtorjája* a bibliai történetnek a lényegét ábrázolja csak: a mennybe vezető Út sávját, a megnyíló monstanciáit. A kecses, hosszúkás famozaik belső motívumait antik mintázat veszi körül, mintegy díszes keretbe vonva a legendás, misztikus magasságokig vezető útvonalat. Bár többnyire mások művét komponálja bele a saját műbe Fekete György, a *Krisztus* című alkotása vállalja a saját „erőt”: a mozaik teljes mértékben a művész munkája. A hunyt szemű, klasszikus mintákra visszavezethető arcvonások egy szenvedő embert ábrázolnak, a famozaik által „megfont” glóriával. Az egyszerűség és nemesség árad a képből, érintve a mitikus vonulatokat. Az e témához tartozó *Korpusz* egészen más: itt a szenvedés csúcspontján lévő ember megdicsőülése látható. A barokk bronzplasztika megfeszülő alakja erőtől duzzad: a kompozíció hátsó része is – a kereszt, a faszerkezet – a közelgő feltámadás, „elröppenés”, érzetet kelti. Az újrafogalmazás teljes sikerrel jár, ez a megoldás a közelgő diadalról beszél. A modernizmus kihívásairól beszélnek a „talált tárgyak” és azok felhasználása. *Erdei Pietája* ennek a leleménynek szenteltetik: a rusztikus kereszt és annak kis öblében rejtő figurácska maximálisan kihasználja a véletlen adottságait, a gyűrődéseket, a torz alakzat sejtető formációit. Az alig-alig megmunkált facsonk mégis képes felkelteni a szentség áhíthatát. Ezt a gondolatkört zárja le a *Golgota* távlatosabb képe, mely a famozaik lapocskákkal képes ívet rajzolni, a kezdettől a végig, a szülőponttól a végzetes domb három keresztjéig. A kis ezüstplasztika képes felkelteni a történelem horizontjára írt mágikus enigmát.

A *Szent György* szintén belsejében óvja a szerencsepatkóval körülvelt ikont,

a keresztény lovag mását, amint a ritusnak eleget tesz és elpusztítja a sárkányt, vagyis az új vallás ellen ágaskodó gonoszt. Az *Ortodox szentély* (helyesen, s nem szentély) szintén kölcsönzött művel él, egy Pietá-töredékkel és egy ezüstéremmel teszi teljessé a kép felületét. A mű csúcspontjában pedig egy angyal tekint alá a mozgalmas kompozícióra. Végül a *Reformáció csillaga* zárja a vallásos tárgyú alkotások sorozatát. A faszerkezet csillagrendszere a kozmikus rendszerre utal, a liturgikus zöld szín – a remény és a sarjadó növényzet színe – pedig a formáció belső magjában található.

Találkozhatunk a művek azon csoportjával is, amelyek lazábban kapcsolódnak a vallásos tematikához. A *Paraszt Pietá* valójában egy korpusz, egy népi fafaragás töredéke, mely a keresztre feszítés naiv jelenetét ábrázolja. A kezdetlegesen kifaragott figura a maga deformációival „áldoz” az isteni megváltásnak. Az Ibolya gyerekoltára inkább játékos falitábla, benne a „türelemüveg” kis keresttel és megfelelő felülettel. Ezt köti össze középen az ezüsttok, mintha az én jó és rossz oldala nyerne megjelenítést. Egyik legmulatságosabb és mégis mély értelmet hordozó munka a *Pillantás a mennyországból*. A kulcslyukon át már égi gyermekké vált lények (angyalok) tekintenek a földre, kissé szertelen, szeleburdi módon, két kisgyerek rajzai nyomán, s a világos papírfelületet fekete kulcs-montázs veszi körül. A kontraszt elgondolkodtató a két szféra között. Szép és szinte költői megjelenítés a *Szőlőskertek égi madara*. A szőlőfürtökkel körülvett népi kerámiatál madara különleges jelenség, talán a Paradicsomból ide szökött „égjáró”, melyet igényesen megmunkált, festett, díszítésekkel ellátott keret övez. Az *angyalok hozták* címmel ellátott applikáció inkább a történelmi témájú; a magyar címer stilizált változatát két angyal tartja, hozza a már idegzetünkben régóta őrzött formában. Az itt elmozduló kockákból összeálló famozaik adja a háttérrel, a sárgaréz hordódísz pedig a népművészeti keretnek ad nyomatékot.

A kollekció újabb rétegét a családi múlt, a történelmi érintettségek, a személyes élmények nyomán kibontakozó kis világ adja. A „lelkész gyermek” megadja a módját annak, miként fejezze ki háláját szüleinek, rokonságának, a múlt ködébe vesző ősöknek. Talán kezdjük az *Egerszegi szent családdal*. Ismét egy művész-társat hívott segítségül: a mű centrumában Szabolcs Péter bronzplakettje áll. A számarháton utazók – némileg az egyiptomi menekülés nyomán – itt inkább egy boldog család benyomását keltik, idilli környezetben. A *Családi áramkör* már egy bonyolultabb figurációt mutat be, melyen helyet kapnak a közeli-távolabbi rokonok, mint egy kis bolygórendszer, s melynek fókuszpontjában a művész portréja, Soltra Elemér bronzplakettje helyezkedik el. Az összetartozás ismét nem a „realizmus nyelvén” fogalmaz: talán a gének láncolatát mutatja be az egymásba fonódó műanyag karikákkal, vezetékkel. A szoros szövevény szinte artisztikus hatást kelt, elmegy egy minimal art kompozíciónak is. Az *Őseim pillanatképei* a családi

fotók egy részéből alkotnak zárt alakzatot, ahogy az *Őseim ősei* előttünnek a múlt mélységes mély kútjából. A *Lelkész apám emlékére* című konstrukció a reformáció névtelen, kitartó szorgalmú munkásává avatja a sötét kerettel körülvelt palástot viselő alakot, akit az élet jelölt meg a maga nagy X-ével. (Látjuk az édesapja sírjeleként készült első vázlatot is, mely a földhöz szorosan és erősen tapadó monumentum képét sugallja.) A személyes, családi emlékek közül kiemelkedik az *Éva édesanyja* című tárgykovács, amely apró tárgyakból, fotókból rakja ki a családi szférát, *Zsolesz Pannóniája* pedig valódi bravúr: a motorkerékpár szinte teljes valójában áll előttünk, mintegy ipari műemlék. Az *Otthon, Zalaegerszezen* pedig az egymást keresztező templomok ablakaival, harangjaival vall az otthonosságról, a református templom harmonikus látványával, amelynek építésében még kisgyerekként részt vett. Az *Idézetek fiam édesanyja életéből* és a *Mi ketten* az intim szféra meghitt hangulatába enged betekintést. A *Gyerekkor – felnőttkor – öregség* című kalligráfikus jelsorozat az élet három szféráját jeleníti meg, szellemesen, érzékenyen és találóan.

Fekete György, a kézműves technika otthoni bővítője egyik leggyakrabban használt anyaga, a fa előtt is hódol. A *fa örök élete* kis darabkákkal ragasztja teli a kép felületét, mutatva az anyag változatosságát, azt, hogy még a forgácsok, lepattogó szilánkok, hulladékok is mennyi finom változatot közvetítenek, s a barnás felületnek is mennyi színváltozata kápráztatja el halandó szemünket. A *Tavaszi üzenet* ugyan egy virágsziromra emlékeztet, ám a kibomló, széthajló szirmok, középen a bibével, csupán a fadarabkákat, korongokat, famozaikat felhasználásával készültek, így adván ki az évszak megújuló energiáját. Az *Életjelek* ötletét egy megrepedt kályhacsempe adta. A hasadékokba ágak burjánzottak, a gyökér a mély felé, a magasba igyekvő ág az ég felé tört utat, a vegetáció törvényeinek megfelelően. Hasonló stílusban készült az *Ősfa*. A korongolt lapok és a köztük tekergőző ágak/gyökerek, hántolatlan törzsdarabok mind jelzik e monumentum archaikus erejét, beágyazottságát. A művész fejet hajt a faanyagok szerszámai előtt, amelyeket nap, mint nap használ. (Több alkalommal szólt arról, hogy neki ez a felszabadultság, a pihenés, amikor műtermében elmerülhet az elkezdett művek szerkesztésében, kidolgozásában.) „Az alkotótársaim” ennek a krédónak a foglalata – egy üvegpothárban, mely a feldolgozott, felhasználásra váró, előkészített anyagok sajátos csokra.

A történelem – haza tartalmi sem hiányoznak. Sőt, mondhatnám, ez a leggazdagabb, legsokoldalúbb rész. Néhány általános megközelítéssel találkozunk, melyből nem hiányzik az ironia, mint a *Hadtörténész irókészlete*; a *Mártíromság* a mindenkorai áldozatok előtt tiszteleg. Az *Időanatómia* Szenes Zsuzsa kisplasztikáját „építi körbe”, mely a mérőeszközök relativizmusára utal. Az értelmezhetetlen óraszámok nem feltárják, inkább elrejtik a mérhetetlen idő titokzatos voltát, amivel nehezen tudunk mit kezdeni. A *Párbaj* egy szellemes képződmény:

a kard markolata és pisztoly „keresztzése”, melyet egy piros kéz/kesztyű markol, s amelyen a végzetes golyó áthalad. Az önelpusztítás végletes analógiájaként. A *Trianon* című kép egyértelmű üzenet: a hajdani nagy Magyarországból kikerekített és vaslánccal körbevett mai hazánkat egy katonai tőr és hüvelyke kereszteli. S mintha egy tárcán lenne tálalva a feldarabolt ország. A művész megtalálja a módját, hogy a nagy történelem és a családi történet karambolja is nyilvánosságot kapjon. Elkészült a *Nagyapám Szarajevóban* című alkotás, melynek középpontjában egy hadifénykép idézi fel az egykori helytállást. Az *1956. október 23.* egy építményszerű konstrukció, amelynek teteje és lábazata – nem passzol egymáshoz. Valami akkor nem jött össze, a szép elméletek és lehangoló gyakorlat elváltak egymástól. A szögesdróttal körbefont Szent Korona pedig a halványított fotón eldől, félrebillen. Ide tartozik az *Itélkezett a kommunizmus* is, mely nyilvánvalóan kiáltja világgá – a vörös szöggel átszúrt Krisztust-test és a Biblia meggyalázásával – itt valami szégyenteljes gaztett történt. A *Nemzeti szín újjászületésében* túl sok volt a piros, s az *Elnémított harangok* már újabb kori (erdélyi) válságok kifejezője. Nekem nagyon tetszett a *Nagyanyám tekintete* című kompozíció, melyen az idős hölgy rosszálló pillantással méregeti a nem túl szimpatikus XX. századot.

Találunk rendkívül szellemes, nehezen besorolható műveket is, mint az *Öreg kakas álma* vagy az *Enteriőr-exteriőr*. Az *Elmaradt csók* egy befejezetlen büszt koponyáját keretezi, a *Képfestők bűvöletében* pedig a hajdani iparosság motívumai előtt hajt fejet. Az is tetszett, hogy a múlt terméséből két kiváló mű kapott helyet az ideai kiállításban: a *Lepke két élete* és a *Sylvia hegedűje*. Mind a kettő frappáns, szellemes, színében és formájában emlékezetes alkotás.

A művész magára is szentel néhány képet. Ilyen a *Hangulat változatok* és a *Magam börtönében*. Hisz minden alkotó szellem ki van szolgáltatva az intuíciónak, az ihletnek és a belső én, a lelki élet örvényeinek.

A pátriárka korú művész állta a próbát: teljes mértékben kiszolgáltatta magát. (Még műhelyébe, anyagainak raktározásába, alkotói körülményeibe is betekintést engedett.) Egy belsőépítész-iparművész tisztességgel mutatta be mindazt, amit kreatív fantáziája kibontott a térből, a síkból az évek során. Nem akart többnek mutatkozni, mint ami volt: egy érzékeny rezonőr, az anyagokat tisztelő, felhasználó elme, a játékos intimitás tárgyformáló művésze.

Sok ez vagy kevés? Önmagát adta, minden rezdülésében. Művészi etikájára ezért joggal nézhetünk fel.

(MMA, Budapest, 2017)